

18. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri
Book of Proceeding The 18th International Congress on Social Studies with Recent Research
كتاب المتون الكاملة للمؤتمر الدولي الثامن عشر للدراسات الاجتماعية والتاريخية والقانونية

Editörler - المحررون - Editors

Hatem Fahd Hno - Sami Baskın

08-11 Ekim/October 2024 - Ankara/Türkiye

ISBN: 978-625-98855-6-8

Yayımlanma Tarihi (Publishing Date): 12.10.2024

Yayınevi (Publishing House): Recent Academic Studies

18. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

كتاب المتون الكاملة للمؤتمر الدولي الثامن عشر للدراسات الاجتماعية والتاريخية والقانونية

Book of Proceeding 18th International Congress on Social Studies with Recent Research

Editörler: *Hatem Fahd Hno, Sami Baskın*

Kapak Resmi:

Arka Kapak Resmi:

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

1. Basım, Elektronik Kitap (Çevrim içi / Web tabanlı)

210 x 297 mm

Kaynakça var, dizin yok.

ISBN 978-625-98855-6-8

1. Sosyal Bilimler 2. Kongreler ve toplantılar 3. Tam Metinler

PDF yayın

Yayımlanma adresi: <https://saybildercongress.com/social/>

Recent Academic Studies

Yeni Pazar Mh. Ali Okumuş Cad. Mevlana Sitesi A Blok – Çayeli / Rize

Kongre Onursal Başkanı - Honorary President

Prof. Dr. İbrahim Özcoşar - Rector of Mardin Artuklu University, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Naci Bostancı - Rector of Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye
Prof. Dr. Mounir Dhouib - Carthage University (Tunisie)

Düzenleme Kurulu / Organizing Board

Düzenleme Kurulu Başkanı - Head of the Organizing Board

Prof. Dr. Hüseyin Akyüz - Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye

Düzenleme Kurulu Üyeleri / Members of the Organizing Board

Prof. Dr. Hatem Fahad Hanoo - University of Mosul - Iraq
Prof. Dr. Muhammad Matarna - Tafila Technical University - Jordan
Prof. Dr. Najem Dhaher - Carthage University - Tunisia
Prof. Dr. Ömer Bozkurt - Mardin Artuklu University, Türkiye
Prof. Dr. Sid Ahmed Sufyan - University of Annaba - Algeria
Assoc. Prof. Dr. Gehan M. Anwar Deeb - October 6 University - Egypt
Assoc. Prof. Dr. Sami Baskın - Tokat Gaziosmanpaşa University - Türkiye
Dr. Esat Layek - Tokat Gaziosmanpaşa University - Türkiye
Dr. Said Assil - Regional Center for Education and Training Professions - Morocco
Dr. Yasser Ahmad - University of Bahrain - Bahrain

Üniversite Tarafından Bu Kongre İçin Görevlendirilmiş Düzenleme Kurulu Üyesi*

Prof. Dr. Ömer Bozkurt - Mardin Artuklu University, Türkiye

Değerlendirme Kurulu Başkanı - Head of The Evaluation Board

Prof. Dr. Hatem Fahad Hanoo - University of Mosul - Iraq

Değerlendirme Kurulu - Evaluation Board

- Prof. Dr. Abdul Rahman bin Omar bin Ahmed Al-Madkhali - Jazan University – Saudi Arabia
- Prof. Dr. Abdussamed Yeşildağ – Kırıkkale University – Türkiye
- Prof. Dr. Aggo Ali - Batna University 1- Algeria
- Prof. Dr. Ali Muhammad al-Ahmar - University of Maiduguri – Nigeria
- Prof. Dr. Belhadry Loufa - University of Abdelhamid Ben Badis, Mostaganem – Algeria
- Prof. Dr. Birgül Bozkurt - Mardin Artuklu University – Türkiye
- Prof. Dr. Boukhal Lakhdar - Salehi University Center – Algeria
- Prof. Dr. Fatih Koca – Ankara University – Türkiye
- Prof. Dr. Gehan M. Anwar Deeb - October 6 University – Egypt
- Prof. Dr. Hatice Demirbaş – Ankara Hacı bayram Veli University – Türkiye
- Prof. Dr. Hayat Kuttub - M'sila University – Algeria
- Prof. Dr. MA Hebin - Northwest Minzu University - P. R. China
- Prof. Dr. Mohamed Mohy El Din Ahmed - Minya University, Egypt
- Prof. Dr. Mujeebur Rahman - Jawaharlal Nehru University – India
- Prof. Dr. Omayma Ghanem Zidan - Egyptian cultural advisor in China – Egypt
- Prof. Dr. Ömer Bozkurt - Mardin Artuklu University – Türkiye
- Prof. Dr. Ramazan Armağan - Süleyman Demirel University – Türkiye
- Prof. Dr. Shereif Abu El Makarem - The Higher Institute of Languages in El Mansoura – Egypt
- Prof. Dr. Sherine El Shoura - Benha University – Egypt
- Prof. Dr. Şinasi Akdemir – Çukurova University – Türkiye
- Prof. Dr. Uğur Özgöker – İstanbul Arel University – Türkiye
- Prof. Dr. Yehia Kamel - Suez Canal University – Egypt
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa Cora – Ankara Hacı Bayram University – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Talip Ayar – Ankara Hacı Bayram University – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Serbüle Arpa – Ankara Yıldırım Beyazıt University – Türkiye
- Dr. Ahmed Muhammad Qadan - Al-Qasimi Academy - Palestine
- Dr. Ali bin Munawer bin Rada Al-Juhani - Tabuk University - Saudi Arabia
- Dr. Bahia Ben Sagheer - Université Abdelhamid Mehri Constantine 2- Algeria
- Dr. Faysal Arpağuş – Tokat Gaziosmanpaşa University – Türkiye
- Dr. Hasan Turgut - T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı – Türkiye
- Dr. Hassan Kassab - Ibn Zohr University, Agadir – Morocco
- Dr. İsmail Öztürk - Tokat Gaziosmanpaşa University – Türkiye
- Dr. Kerkour Mohamed - Tissemsilt University – Algeria
- Dr. Majed Abdel Aziz Al-Khawaja - University of Jordan – Jordan
- Dr. Meryem Almansouri - Zayed University – Jordan
- Dr. Moaz Abdul Latif Al-Nayef - Zayed University. Abu Dhabi - United Arab Emirates
- Dr. Mohamed Adel Amtareed - Libya
- Dr. Mohamed Faridi - Hassan I University, Settat – Morocco
- Dr. Mostafa Yahya, University Center of Nour El-Bashir El-Beidh – Algeria
- Dr. Mubarak Saad Al-Ghariani - Libyan Authority for Scientific Research, Ministry of Higher Education and Scientific Research - Libya.
- Dr. Nur Thani - Bayero University, Kano – Nigeria
- Dr. Osama Muhammad Salous - Al-Istiqlal University – Palestine
- Dr. Sahra Khmeili - University of Badji Mokhtar, Annaba – Algeria
- Dr. Sherin Samir - October 6 University – Egypt
- Dr. Şaban Banaz - Tokat Gaziosmanpaşa University – Türkiye
- Dr. Tawfiq Abubakar - University of Bayero - Kano – Nigeria

Dr. Wessam Khairi Morsi - British University in Egypt (BUE) - Egypt
Dr. Yasia Selima - Higher National School of Political Sciences - Algeria
Dr. Yasser Ahmed Juma - Bahrain
Dr. Zahia Souissi - Higher School of Teachers Bouzareah - Sheikh Ben Mohamed Brahimi
El Meili Algerian
Dr. Zobayer Ahmed - International Islamic University Chittagong - Bangladesh
Lecturer Hadi Esmer - Tokat Gaziosmanpaşa University - Türkiye

Sekreteryä - Secretariat

Dinçer Bektaş

ÖN SÖZ

18. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi, 08-11 Ekim 2024 tarihlerinde Ankara'da gerçekleşecektir. Bu kongre, Saybilder Topluluğunun organizasyonunda ve başta Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Carthage University olmak üzere çeşitli yükseköğretim kurumlarının ilmi desteği ile düzenlenmektedir. Kongreye 6 farklı ülkeden davetli konuşmacı davet edilmiştir. Aynı zamanda Türkçe, İngilizce ve Arapça duyurular yapılarak bilim insanlarına çağrıda bulunulmuştur. Bu çağrılar sonrasında Türkiye hariç 12 farklı ülkeden (Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Fas, Irak, Katar, Kazakistan, Libya, Mısır, Suudi Arabistan Krallığı, Tunus, Umman, Ürdün) sözlü bildiri kongre programına dâhil edilmiştir. Tüm bildiriler kör hakemlik sürecinden geçirildikten sonra sunuma kabul veya reddi gerçekleştirilmiştir. Bu süreç içerisinde bildirilerin önemli bir kısmına hakemlerden düzeltme talebi gelmiştir. Hakemler tarafından talep edilen düzeltmelerin yapılıp yapılmadığı da özenle kontrol edilmiş ve düzeltilerden sonra kabul mektupları düzenlenerek yazarlarına gönderilmiştir.

Başvuru süreci sonucunda 73'ü Türk bilim insanları tarafından ve 77'si farklı ülkelerden katılan bilim insanları tarafından hazırlanmış toplam 150 bildiri sözlü sunuma uygun bulunmuştur. Bu kitapta kongrede sunulan bildirilere ait tam metinler yer almaktadır.

Kongrenin bilim insanları arasındaki iletişimi kuvvetlendirmesini, bilgi alışverişini arttırmasını, ortak çalışma zeminlerini oluşturmasını, milletimize, insanlığa ve bilgiyle amel edenlere faydalı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Hüseyin Akyüz
Düzenleme Kurulu Başkanı

مقدمة

يسرنا أن نقدم لكم هذا الكتاب الذي يضم مجموعة الأبحاث الكاملة التي قُدمت خلال فعاليات **المؤتمر الدولي الثامن عشر للدراسات الاجتماعية والتاريخية والقانونية**، الذي عُقد في العاصمة التركية أنقرة خلال الفترة من 8 إلى 11 أكتوبر. كان هذا المؤتمر فرصة مميزة لتبادل الأفكار والمعرفة بين نخبة من الباحثين والأكاديميين المتخصصين في مجالات الدراسات الاجتماعية والتاريخية والقانونية، حيث تميز بالتنوع الفكري والتخصصي الذي يعكس تطور هذه المجالات الحيوية.

شهد المؤتمر مشاركات واسعة من باحثين من مختلف الجامعات والمؤسسات العلمية حول العالم، وأسهم في مناقشة العديد من القضايا المحورية التي تتعلق بالتحديات الاجتماعية والقانونية التي تواجه المجتمعات المعاصرة. كما تناولت الأبحاث المقدمة مواضيع تتعلق بالتاريخ وارتباطه بتشكيل البنى الاجتماعية والقانونية في الحاضر، مما أضفى بعدًا تحليليًا معمقًا على المناقشات العلمية.

إن هذا الكتاب يضم بين دفتيه نتاج جهود بحثية متميزة أسهمت في تقديم رؤى نقدية ومعرفية حول قضايا متشابهة ومعقدة، مع السعي إلى تقديم حلول مستدامة للتحديات القانونية والاجتماعية القائمة. ولعل هذا التنوع في الأبحاث يعكس مدى أهمية المؤتمر في تعزيز التفاهم العلمي وتوسيع آفاق الحوار الأكاديمي بين الباحثين في مختلف التخصصات. نتمنى أن يجد القارئ في هذا الكتاب إضافة قيمة إلى المعرفة العلمية، وأن يساهم في تطوير الدراسات الاجتماعية والتاريخية والقانونية بما يعزز التقدم الفكري والاجتماعي للمجتمعات.

أنقرة – 2024/10/12

رئيس المؤتمر

Hasan e-Bennâ'nın Muhtasar Hadîs Usûlü Adlı Eserinde Hadîs İstılahlarına Dair Değerlendirmelerine Bir Bakış

Doç. Dr. Erdoğan Köycü

Bartın Üniversitesi

Doi: 10.5281/zenodo.14261907

Özet

Hadîs âlimleri, Muhammed b. İsâ et-Tirmizî'nin (ö. 279/892) *es-Sünen* adlı eserinin son kitabı olan *Kitâbu'l-İlel* adlı eserinde hasen hadîsin yapmadan önce sahîh ve zayıf diye ikiye ayırıyorlardı. et-Tirmizî, Hasen hadîsi, yalancılıkla itham edilmiş râvîsi bulunmayan başka isnâdlarla rivâyet edilen hadîstir. Şeklinde tanımlamıştı. et-Tirmizî'den önce hasen hadîs teriminin kullanılıp kullanılmadığıyla ilgili Hadîs Usûllerinde tartışmalar yapılmıştır.

et-Tirmizî'nin hasen tanımından sonra hadîsler, **sahîh hasen** ve **zayıf** diye üç kısma ayrılmış, sahîh kendi içinde **sahîh lizâtihi** ve **sahîh li gayrihi**, hasen hadîste aynı şekilde kendi içinde **hasen li zâtihi** ve **hasen li gayrihi** adlarıyla iki kısma ayrılmıştır. **Zayıf hadîs** ise Sahîh ve Hasen derecesine ulaşamayan hadîsler olarak tasnif edilmiştir. Bunlar da kendi aralarında sened ve metinden kaynaklı bazı problemlerden dolayı mursal, munkatı, mu'dal, muallak, muallel, vb. bazı kısımlara kısımlara ayrılmıştır.

İhvân-ı Muslimî Teşkilâtının bânisi olan Hasen el-Bennâ(ö. 1368/1949) Mütevâtir, Kudsi, Sahîh, Hasen, Zayıf hadîslerle ilgili bazı değerlendirmeler yapmıştır. Hasen el-Bennâ'nın Beyan Yayınları tarafından Türkçeye tercüme edilen *Muhtasar Hadîs Usûlü* adlı eseri muvâcehesinde bu değerlendirmeleri ele alacağız. Sahîh Hasen ve Zayıf hadîslerin tanımlarını ele alırken hangi eserlerden yararlanarak bu tanımları yaptığı, mütekaddimûn veya müteahhirûn Hadîs Usûlü âlimlerinden hangilerinin görüşlerine yer verdiği tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Sahîh, Hasen, Zayıf, Hasen el-Bennâ.

A Look at Hasan Al-Bannan's Evaluations on Hadith Terminologies in His Work Called A Concise of Hadith Method

Assoc. Prof. Dr. Erdoğan KÖYÜ

Bartın University

Abstract

In the book *Kitab al-Ilal*, the last book of Muhammad b. Isa al-Tirmidhi's (d. 279/892) work called *al-Sunan*, the scholars of Hadith were dividing the hasen hadith into two as authentic and weak before making it. al-Tirmidhi defined it as a hadith that has been accused of lying and has no narrator and is narrated with other chains of narration. There have been discussions in the *Usûls of Hadith* about whether the term hasen hadith was used before al-Tirmidhi.

After the definition of hasen by al-Tirmidhi, hadiths were divided into three groups as **sahih hasen** and **weak**, **sahih** was classified as **sahih lizatîhi** and **sahih li gayrihi**, hasen hadith is also divided into two parts, namely **hasen li zâtîhi** and **hasen li gayrihi**. **Weak hadith** was classified as hadiths that could not reach the level of **sahih** and **hasen**. These were also divided into some groups such as *mursal*, *munkati*, *mu'dal*, *muallak*, *muallal*, etc. due to some problems originating from the chain of narration and text.

Hasan al-Banna (d. 1368/1949), the founder of the Muslim Brotherhood, made some evaluations about *mütevatir*, *kudsî*, **sahih**, **hasen** and **weak** hadiths. We will discuss these evaluations in the context of Hasan al-Banna's work called *Muhtasar Hadis Usûlü* translated into Turkish by Beyan Publications. When discussing the definitions of **sahih**, **hasen** and **Weak** hadiths, it will be determined which works he used to make these definitions, and which of the hadith scholars he gave his opinions on, whether they were the former or the latter.

Keywords: Hadith, Sahih, Hasen, Weak, Hasan al-Banna.

Giriş

Hasan el-Bennâ'nın telif ettiği Yahya Yaşar tarafından tercüme edilmiş ve Beyan yayınları tarafından neşredilmiş *Hadîs Risâlesi*¹ adlı eseri üzerine genel bir değerlendirme yapmıştık. el-Bennâ'nın, *Hadis Risâlesi*'nde zikrettiği hadîs ıstılahları sunmuş olduğumuz tebliğ² boyutlarını aştığından dolayı hadîs ıstılahlarıyla ilgili değerlendirmeleri ayrı bir tebliğ konusu yaparak sunmak istedik.

¹ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi (Muhtasar Hadîs Usûlü)*, (terc. Yahya Yaşar), Beyan Yayınları, İstanbul, 2018.

² Erdoğan Köycü, "İhvânı Muslimîn Teşkilatının Bânisi Hasen el-Bennâ'nın Hadîs Risâlesi, Üzerine Bir Değerlendirme", 17. Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi, PDF Yayın, 2023. 1109-1121.

el-Bennâ'nın daha ziyade Hadîs Usûlü'yle ilgili olan adı verilen bu eseri, her ne kadar *Hadîs Risâlesi* isimle yayınlanmış olsa da bir risâle boyutunu aştığı için biz, tebliğimizde eseri *Muhtasar Hadîs Usûlü* adıyla zikrettik.

Tebliğimize, Hasan el-Bennâ'nın kısaca tercüme-i hâlini zikrederek başladık. Hadîslerin metin ve istihlâhları açısından bazı değerlendirmeler yaptık.

1.Hasan el-Bennâ'nın Tercüme-i Hâli

Hasan el-Bennâ'nın (ö. 1949) hayatı, eserleri, davetçi kimliği ve mücâdelesi hakkında makaleler, kitaplar tezler yazılmış olduğu için hayatı hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

“14 Ekim 1906 tarihinde Mısır'ın Buhayre vilâyetine bağlı

Mahmûdiye kasabasında doğdu. Babası, *el-Fethu'r-Rabbânî liTertîbi Musnedi'l-Îmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*³ adlı eserin müellifi olan ve geçimini saatçilikle sağladığı için es-Sââtî lakabıyla tanınan Ahmed b. Abdirrahmân b. Muhammedel-Bennâ'dır. (ö. 1378/1958) İlk öğrenimini babasından gören Hasan, sekiz yaşında Mahmûdiye'deki klasik eğitim veren Medresetu'r-Reşâdî'd-Dîniyye'ye girdi. Burada Kur'ân-ı Kerîm'in bir kısmını ezberleyip Nahiv ve biraz da Arap Edebiyatı okudu. Medresenin yöneticisi Şeyh Muhammed Zehrân'ın onun üzerinde derin izler bıraktığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu zatın ayrılmasından sonra modern eğitim veren el-Medresetu'l-İdâdiyye'ye kaydoldu; bir yandan da hıfzını tamamlamaya çalıştı. Mısır yönetiminin idâdîleri kapatması üzerine Buhayre'nin merkezi Demenhûr'daki ilköğretmen okuluna geçti. Bu arada, henüz idâdîde iken girdiği Cem'iyetu'l-Ahlâkî'l-Edebiyye ve Cem'iyetu Men'î'l-Muharremât gibi kuruluşlarda görev aldı ve mânevî yapısında derin etkiler bırakan Hassâfiyye tarikatı şeyhi Abdulvehhâb el-Hassâfi'ye intisâb etti. Böylece Sünnet'i esas alan dinamik bir davet anlayışına sahip mutasavvıflarla ilişkilerini derinleştirdi; daha sonra da Mahmûdiye'de Cem'iyetu'l-Hassâfiyye el-Hayriyye ileeş-Şubbânu'l-Muslimîn'in kurulmasına ön ayak oldu. Demenhûr'daki ilköğretim okulunu bitirdikten sonra Kahire'ye giden Hasan el-Bennâ, Mayıs 1927'de “Küçük Ezher” de denilen Dâru'l-Ulûm'a kaydoldu... Öğrenciliği boyunca faaliyetlerini sürdürdü ve bu arada câmilerde, kahvehanelerde toplantılar düzenleyerek bazı âlimlerin buralarda konferans vermesini sağladı; kendisi de çok sayıda konuşma yaptı. Mezuniyetinden sonra tahsil için yurt dışına gitmeyi planladıysa da bu uygulamanın kaldırılması sebebiyle öğretmenlik yapmaya karar verdi; ancak beklediğinin aksine Kahire'ye

³ “Sahâbî râvîlerine göre tertip edildiği için araştırma yapanların kolayca faydalanamadığı *el-Müsned*'i konularına göre yeniden düzenlemiş, rivâyetlerin senedlerini çıkarmış, yalnız merfû hadîslerin sahâbî râvîsini, mevkûf ve maktû haberlerin ilk râvîsini zikretmekle yetinmiştir. Bununla birlikte gerekli gördüğü yerlerde diğer râvîlere veya senedin tamamına yer verdiği de olmuştur. Aynı sahâbîden gelen mükerrer hadîslerin mana bakımından en genişini, sened bakımından en sağlamını almış, eserine kaydetmediği rivâyetlerde bazı ziyâdelere ve açıklamalar bulunuyorsa bunları parantez içinde zikretmiş, ziyâde kısım fazla ise ve manayı ihlâl ediyorsa onları da hadîsi zikrettikten sonra göstermiştir. İki tarikten biri anlam ve hüküm itibarıyla daha geniş, diğeri sened bakımından daha sahîh ise iki rivâyeti de kendi lafızlarıyla ayrı ayrı kaydetmiştir. Hadîs, birden fazla sahâbîden rivâyet edilmişse en fazla hüküm içeren ve senedi en sahîh olanını alıp diğelerine işaret etmekle yetinmiştir.” İsmail Hakkı Ünal, “Sââtî, Ahmed b. Abdirrahmân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008: XXX, 326-327.

değil İsmâiliye'ye tayin edildi. Mahmûdiye ve Demenhûr'dan sonra Kahire'de geçirdiği yıllar, Hasan el-Bennâ'ya Mısır toplumunun ve İslâm dünyasının içine düştüğü durum hususunda belli bir hükme varma imkânı kazandırmıştır.⁴

2.Hasan el-Bennâ'nın Muhtasar Hadis Usûlü Adlı Eserinde Hadis İstılahlarına Dair Değerlendirmelerine Bir Bakış

Hasan el-Bennâ'nın eserini hadîs ıstılahları, rivâyet ve metin değerlendirmeleri açarında değerlendirmeye çalışacağız.

el-Bennâ, Türkiye'de akademik anlamda ilk yazılan Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT'in (ö. 1432/2011)⁵ *Hadîs Usûlü*⁶ adlı eserinin Hadîs, Haber, Eser, Sünnet, Tahammulu'l-Hadîs, Mütevâtir, Kudsi Hadîs, Âhâd Haberler gibi konuları bir özeti mahiyetindedir. Hocamız da zaten bu eserini, el-Hâkim en-Nisâbü'rî'nin (ö. 405/1014), *Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs*⁷, el-Hatîb el-Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) *el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye*⁸ ve İbnu's-Salâh eş-Şehrezûrî'nin (ö. 643/1245), *el-Mukaddime (Ulûmu'l-Hadîs)*⁹, gibi meşhûr âlimlerin Hadîs Usûlü konularına yer verdikleri eserlerinden istifade ederek yazmıştır. Ne var ki el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*'nin telifinde yararlandığı eserlerden nakillerinde genelde kaynak ismi vermemiş, o konuyla ilgili âlimlerin isimlerini zikretmeksizin Hadîs Usûlü âlimlerinin eserlerinden istifade etmiştir.

3.Hadîs Haber ve Eser

Hasan el-Bennâ, bu alanla meşgul olup ilgilenen hadîsçilerin hadîs, haber ve eser adlarındaki bu üç lafzı dillerinden düşürmediklerini, onlardan bir kısmı, üç lafza da aynı anlamı verirler ve hepsinin: "Nebî'ye (s.a.s.) izâfe edilen her türlü söz, fiil, takrîr veya sıfattır." Şeklinde tanımladıklarını ifade etmiştir.¹⁰

⁴ Yusuf Yavuzylmaz, *Müslüman Kardeşler Hareketi Kurucu Lideri Hasanel-Bennâ*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2020: 4-115; İbrâhîm el-Beyyûmî Gânîm, "Hasan el-Bennâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997: XVI, 307-310.

⁵ Hayatı ve eserleri için Bkz. Bünyamin Erul, "Koçyiğit Talat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2019 Ek II (3. Gözden Geçirilmiş Basım), 73.

⁶ Eser, 1967 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları arasında

Ankara'da neşredilmiştir. Eserin diğer baskıları ve eserdeki Hadîs ve Sünnet bölümünün genel olarak değerlendirildiği bir tebliğ çalışması, tarafımızdan yapılmıştır. Erdoğan Köycü, "Prof. Dr. Talat Koçyiğit'in Hadîs Usûlü Eserinde Yer Alan "Hadîs ve Sünnet" Bölümü Üzerine Bazı Mülâhazalar", 12. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı, ts., IX, 3423-3439.

⁷ en-Nisâbü'rî, el-Hâkim Ebû Abdillâh, *Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs*, Mektebetu'l-Mutenebbî, Kahire, ts.

⁸ el-Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Alî, *el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye*, 2. Baskı, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1986.

⁹ İbnu's-Salâh eş-Şehrezûrî, *el-Mukaddime (Ulûmu'l-Hadîs)* (tah. Nûruddîn İtr), Dâru'l-Fikr, Dimaşk, 1986.

¹⁰ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 19.

Sadece Nebî'den (s.a.s.) bize gelenler için hadîs, Onun (s.a.s.) dışındakilerden bize gelenler için haber, sahâbe ve tâbiinden rivâyet edilenler için ise eser demişlerdir.¹¹

Hadîs ile haber arasında umûm-husûs bakımından fark olduğuna işaret eden el-Bennâ: “Her hadîs, aynı zamanda haberdir ancak her haber hadîs değildir.” vurgusunu yapmıştır.¹²

el-Bennâ, şöyle bir değerlendirme yapmıştır: “Belki de bu konuda söylenmiş en isabetli söz şudur: “Hadîs; her ne kadar yukarıdaki gibi tanımlansa da sadece Rasûlullah’dan (s.a.s.) rivâyet edilmiş olanları ifade etmektedir. Bu durumda haber ve eser, açık bir delille hadîsten ayrılmaktadır. İsbetli bir isimlendirme ile hadîs dışında, sahâbe ve tâbiinden rivâyet edilmiş her türlü rivâyet ve haberi ifade etmektedir. Bilindiği üzere Sünnet; Nebî'nin (s.a.s.) fiil, söz veya takrîrlere denir.¹³

5.Hadis Metinlerinin Değerlendirmesi

Hasan el-Bennâ, hadîsin metninin hadîsin bizzat lafzı olduğu belirtmiştir.¹⁴

Hadîs râvîlerinin mertebelerindeki farklılık nedeniyle hadîslerin derecelendirmelerinde farklılıklar meydana geldiğini ifade etmiş, râvîlerin dereceleri ve senedin sağlamlığındaki farklılıklardan dolayı **sahîh**, **hasen**, **zayıf** gibi hadîsleri derecelendirmelerin meydana geldiğini ancak delil olma kuvvetleri bakımından birbirlerinden farklı olduğunu, her bir hadîs çeşidine derecesini ortaya koyan bir isim ve vasıf verilmiş olduğunu ifade etmiştir.¹⁵

5.1.Kudsî Hadîs

Hasan el-Bennâ, Hadîs İlmî'yle meşgul olanların kudsî hadîsin tarifi, Kur’ân ve hadîsten farkı konusunda uzun uzun açıklamalar yapmış olduklarını, mezkûr görüşlerin hülâsasını yaptıktan sonra ve en doğru olanı şudur diyerek kudsî hadîsin tarifini zikretmiştir: “Kudsî hadîs; Allah Tebâreke ve Teâlâ’nın, Nebî’sine (s.a.s.) uykuda veya uyanırken bazı mana ve maksatları ilhâm etmesidir. Nebî (s.a.s.) bilir ki Allah bu ilhâm edilenleri kullarına söze dökerek aktarmasını emrediyor. Nebî (s.a.s.) de Rabbinden (Azze ve Celle) rivâyet ettiklerini, bizzat kendi lafızlarıyla sözcüklere dönüştürür. Bunun örneği Ebu Zer el-Gıfârî’nin rivâyet ettiği uzun hadîstir. İmâm en-Nevevî’nin (ö.676/1277) *Kırk Hadis*¹⁶ kitabında 24. hadîs olarak rivâyet etmiştir: “Ey Kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım ve sizin aranızda da haram kıldım, birbirinize zulmetmeyiniz...”¹⁷

¹¹ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 19.

¹² Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 19.

¹³ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 19.

¹⁴ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 2.

¹⁵ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 18.

¹⁶ İmâm en-Nevevî, *el-Erbeûnu'n-Nevevîyye*, (terc. Babanzâde Ahmed Naim), (neşr: Asım Cüneyd Köksal ve Ayşe Güler), Ketebe Yayınları, İstanbul, 2022.

¹⁷ Muslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, 2. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992. Birr, 15, Hadis No: 2577.

el-Bennâ, bu hadîsin bu şekliyle mu'cize olan Kur'ân'dan olmadığı, Cibril vasıtasıyla Nebî'ye (s.a.s.) vahyedilmemiş olduğundan lafzının Allah'a ait olmadığına gayet açık olduğunu ifade etmiştir. Kur'ân'ın ise meleğin ilka etmesiyle Rasûlullah'ın (s.a.s.) kalbinde manası ve lafzıyla resmedilmiş olduğunu zikretmiş, Nebî'nin (s.a.s.) idrâk ettiği anda vahyin tamamlanmış olduğunu, kendisine -lafzı ve manasıyla- ilkâ edildiği şekliyle insanlara tebliğ ettiğini, bu vahyin artık mu'cize olduğunu, lafzı ve dizilişi itibarıyla Allah katında olduğuna işaret etmiştir.¹⁸

5.2.Mütevâtir Hadîs

Hasan el-Bennâ, klasik Hadîs usûllerinde de yer alan Mütevâtir hadîs tanımı gibi bir tanım yapmıştır: “Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir sayıda olmalarından dolayı doğruluklarına zarûri olarak inanılan bir kısım râvîlerin, Rasûlullah'a (s.a.s.) varıncaya kadar kendileri gibi bir topluluktan naklettikleri, onların da benzer bir topluluktan naklettikleri hadîslerdir.”¹⁹

el-Bennâ, Mütevâtir hadîsin reddinin mümkün olmayacağını, kabul edilmesi zorunlu bilgi ifade ettiğini ve mutlaka kendisiyle amel edilmesinin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Mütevâtir hadîsin nakledenlerinin sayısının belirlenmesinde, ihtilâf olduğunu zikreden el-Bennâ, bazılarının göre bu sayının dört, bazılarının göre yedi, bazılarının göre on, bazılarının göre yetmiş olduğunu zikretmiştir. Hadîs imâmları arasında Mütevâtir hadîsin râvîlerinin sayısında ittifâk hâsıl olmadığına da yer vermiştir.²⁰

el-Bennâ, Mütevâtir hadîsin iki kısım olduğunu belirtmiştir.

1.Lafzî mütevâtir ki aynı lafızlarla rivâyet edilenlerdir. Örnek olarak “Kim benim ağzımdan bilerek hadîs uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın.” Bu hadîsi yaklaşık iki yüz kişi rivâyet etmiştir.²¹ Mest üzerine mesh etmekle ilgili hadîsi yetmiş kişi rivâyet etmiştir.²²

2.Ma'nevî mütevâtir ise ortak lafızlarla rivâyet edilenlerdir. Birinci kısmın örnekleri çoktur bazıları: Namazda elleri kaldırmakla ilgili hadîsi²³ yaklaşık 50 kişi rivâyet etmiştir. İkinci için

¹⁸ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 20.

¹⁹ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 26.

²⁰ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 26.

²¹ el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, İlim, 38; Muslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, Mukaddime, 1,7. Hadîsin, farklı sened ve metinlerinin bir araya getirilerek değerlendirildiği bazı çalışmalar yapılmıştır. Bekir Kuzudişli, “Bölgelere Göre Men Kezebe 'Aleyye... Hadîsinin Rivâyet Seyri”, HTD, 2008, 6/1: 71-110. Hadîsin مُتَعَدِّدًا “müteamminden” “kasten” kaydıyla 53 sahâbî rivâyetini ele aldığımız araştırmamız kitap olarak neşretmiştik. Erdoğan Köycü, *Men Kezebe Hadîsi Üzerine Bir Araştırma*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2013. 9-63. Mustafa Işık, “Sebebu Zikri'l-Hadîs Bağlamında “Men Kezebe Aleyye” Örneği, EÜİFD, 2014/1, 7-32.

²² el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Vudû, 48; Muslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, Tahâret,

77.

²³ el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Ezân, 145; Muslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, Salât, 21-23.

misaller ise: Dua esnasında ellerin kaldırılması ile ilgili hadîslerdir.²⁴ Değerlendirmesini yapan el-Bennâ, mütevâtir hadîslerin sayısı ile ilgili görüşlere de yer vermiştir.²⁵

5.3.Nebevî Hadîs

Hasan el-Bennâ, Nebevî Hadîs'in bizzat Nebî'nin (s.a.s.) kendi kelimeleriyle telaffuz ettiği gerçekler, manalar ve düşüncelerin ifade edilmiş hali olduğuna vurgu yapmış, ifadelerinin doğru ve hak olduğunu, kesinlikle kendi heves ve arzularına göre konuşmayacağına dikkat çekmiş olduğuna bakılırsa hu ifadelerden hareketle وَمَا يَنْطِقُ عَنْ الْهَوَىٰ "Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. O kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir."²⁶ Necm Sûresi, 4. âyette zikredilen hüve (هُوَ) zamirini, Rasûlullah (s.a.s.) olarak yorumlamıştır.²⁷

el-Bennâ, bazı hadîs imâmının: "Kudsî hadîsleri iki kalıpla ifade ettiklerine işaret etmiştir: "Birincisi: "Rasulullah'ın (s.a.s.) Rabbinden rivâyet ettiği hadîste şöyle buyurdu..." Bu selef âlimlerinin ifade şeklidir. İkincisi ise "Rasûlullah'ın (s.a.s.) rivâyet ettiği hadîste Allah Teâlâ, şöyle buyurdu..." Aslında anlam aynıdır. Şüphesiz birinci ifade şekli daha uygundur. Çünkü Kur'ân'la herhangi bir benzerliği çağrıştırmıyor."²⁸

5.3.1.Nebevî Hadîsler ve Dereceleri

Hasan el-Bennâ, hadîslerin derecelendirilmesinde râvîlerin durumlarına dair kriterlerin sayılamayacak kadar çokluğu ve metnin özelliklerine göre derecelerine hükmedildiğine vurgu yapmıştır. el-Bennâ, ve en-Nevevî (ö. 676/1277)²⁹ ve es-Suyûtî (ö. 911/1505)³⁰ hadîslerin çeşitlerine dair 25 çeşit hadîs zikretmiş olduklarını ancak hadîslerin sadece belirttiklerinden ibaret olmadığını, hadîslerin sayılamayacak kadar da çeşitlenebileceğini vurguladıklarına işaret etmiştir. Temel olarak hadîslerin, **sahîh**, **hasen** ve **zayıf** olarak üç çeşide ayrıldığını, kabul şartlarına hâvî en üst derecedeki hadîsin, **sahîh hadîs** olduğunu, en düşüğünün ise **sahîhin şartlarından bir kısmını içermiyorsa zayıf hadîs** olduğunu zikretmiştir.³¹

5.3.1.1.Sahîh Hadîs

²⁴ el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstiskâ, 21.

²⁵ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 28

²⁶ Necm Sûresi, 53/3-4

²⁷ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 20.

²⁸ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 19.

²⁹ en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref, *et-Takrîb ve't-Teysîr li Ma'rifeti Suneni'l-Beşîr ve'n-Nezîr*, Mütercim Yayınları, İstanbul, 2018.

³⁰ es-Suyûtî, Celâluddîn Ebû'l-Fazl Abdurrahmân, *Tedrîbu'r-Râvî fi Şerhi Takrîbi'n-Nevevî*, (tah. İrfân el-Aşşâ' Hassûne), Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1993. 31-516.

³¹ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 34.

Hasan el-Bennâ, Sahîh hadîsi: “Adâlet ve zabt sahibi râvîlerin, muttasıl bir senedle rivâyet ettikleri, şâzz ve muallel olmayan hadistir.” şeklinde tanımlandığını, hadîsin eğer bu şartların tümüne sahipse o hadîse “**Sahîh li-zâtihî**” denildiğini, “**Sahîh li-ğayrihi**” nev’inin ise bu şartları en kâmil manada taşımayan hadîsler olduğunu ifade etmiştir. el-Bennâ, bu tür hadîslerin, sahîh olma vasfını başka bir nedenden dolayı kazanmış olduğunu vurgulamış, başka bir yolla rivâyet edilmesi veya ulemânın onu sahîh kabul etmesi veya muhkem âyetlerle veya dinin temel kıstaslarıyla tam bir mutâbakat içinde olması gibi vasıflarının da olmasının gerektiğine işaret etmiştir.³²

el-Bennâ, Sahîh hadîsin derecelerinin, sahîh hadîsin şartlarını taşıyıp taşımadığına göre birbirlerinden kuvvet açısından farklılık arz etmekte olduğunu, en kâmil manada adâlet, zabt ve diğer sıfatları taşıyan râvîlerin olduğu hadîsler tercih nedenidir ve diğerlerinden daha sahîh kabul edildiğini zikretmiştir.³³

el-Bennâ, sahîh hadîslerin derecelerini el-Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim’in (ö. 261/875) dışındaki hadîs mütehassıslarının sahîh dedikleri 7 kısım hadîs olduğunu ve sahîh hadîslerin tamamının tek bir müellifin kitabına toplanmamış olduğunu vurgulamıştır. 5 temel eser olan *Sahîhu’l-Buhârî*, *Sahîhu Müslim*, *Sünenu Ebî Dâvûd*, *Sünenu’t-Tirmizi* ve *Sünenu’n-Nesâî* olduğuna işaret etmiştir. Bu kitaplarda bulunan hadîslerin çok azı hariç sahîh olarak nitelendirilmiş olduğunu kaydetmiştir. İmâm en-Nevevî’nin (ö. 676/1277) de bunu: “İlk tasnif edilen sahîh hadîs kitabının İmâm Mâlik’in (ö. 179/795) el-Muvattâ’ı, sonrasında ise el-Buhârî’nin (ö. 256/870) es-*Sahîh*’inin tasnif edilmiş olduğunu zikretmiştir.³⁴

el-Bennâ: “**Bu bâbdaki en sahîh olan şey**” denildiğinde bu ibarenin, o hadîsin sahîh olmasını gerekli kılmayacağına, bunu bu şekilde zikredenlerin: “**Her ne kadar bu hadîs zayıf olsa da bu bâbda gelen en sahîh hadistir.**” Demek istediklerini, en tercih edileni veya en az zayıf olanının bu olduğunu kastetmelerinden olduğuna vurgu yapmıştır.³⁵

5.3.1.2. Hasen Hadîs

Hasan el-Bennâ, Takiyyuddîn b. Teymiyye’nin (ö. 728/1328) “Hadîsin kısımlarını ilk defa **sahîh, hasen** ve **zayıf** olarak tarif eden kişinin Ebû İsa et-Tirmizî (ö. 279/892) olduğunu, kendisinden önce hiç kimsenin bu isimlendirmeyi yapmamış olduğunu vurgulamıştır.³⁶

el-Bennâ, Ebû İsa’nın, bu isimlendirmeyle (hasen) neyi murad ettiğini: “Bir hadîsin hasen olarak zikredilmesi, hadîsin farklı yollardan rivâyet edilmiş olmasındandır. Bu rivâyetlerin senedinde yalancılıkla itham edilen birileri yoktur. Hadîs, şâzz değildir. Adâlet ve zabt

³² Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 35.

³³ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 35.

³⁴ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 37.

³⁵ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 37.

³⁶ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 38.

sıfatlarına sahip râvîlerin naklettikleri sahîh hadîsten bir aşağı mertebede olduğu” şartlarını hâvî olması gerektiğine işaret etmiştir.³⁷

el-Bennâ, et-Tirmizî’den (ö. 279/892) önce gelmiş âlimler tarafından hadislerin **sahîh, hasen** ve **zayıf** şeklinde taksiminin bilinen bir taksim olmadığına işaret etmiş, onların hadisleri **sahîh** ve **zayıf** diye ikiye taksim etmiş olduklarını zikretmiştir.³⁸

el-Bennâ, Hasen hadîsin iki kısım olduğunu İbnu’s-Salâh’ın

(ö. 643/1245) tarifine göre **Hasen li-zâtihinin**, râvîlerinin sıdk sıfatıyla meşhûr olmasına rağmen hıfz yönünden sahîh hadîs ricâlinin derecesine ulaşamamış hadisler olduğuna işaret etmiştir.³⁹

el-Bennâ, (Şerefuddîn Huseyin) et-Tibî’nin (ö. 743/1343): “Hasen hadîs, sika derecesine yakın kimsenin müsned -veya sika kimsenin de mürsel- olarak rivâyet ettiği ve birden fazla tarîkten gelen söz, şâz ve illetten sâlim rivâyettir” şeklinde tanımladığını kaydetmiştir.⁴⁰

el-Bennâ, hasen hadîsin en güzel tariflerden birisinin de: “Adâlet yönü tam olmakla birlikte, sahîh hadîse nispetle, zabtında hafif bir kusur bulunan râvîlerin muttasıl bir senetle şâzz ve illetten sâlim olarak naklettikleri rivâyetlerdir.” Şeklinde tanımladığını zikretmiştir.⁴¹

el-Bennâ, yapılan hasen hadîs tanımlarının özetinin: “Sahîh hadîsten derece olarak daha düşük, zayıf hadîsten ise daha üstün olduğunu” zikretmiştir.⁴²

el-Bennâ, **Hasen li-gayrihi** olan hadîsi, İbnu’s-Salâh’ın(ö. 643/1245) şöyle tanımladığını kaydetmiştir: “İsnâdında ehliyeti tahakkuk etmemiş mestûr râvî bulunan ancak bu mestûr râvînin, gaflet sahibi, rivâyetlerinde fazlaca hata yapan kimse olmadığı gibi, hadîste kasten yalan söylemekle veya başka sebep yüzünden fiskla itham edilmeyen bir kimsenin rivâyet etmiş olduğu hadîstir. Böyle bir hadîs, başka vecihlerden rivâyet edilmekle kuvvet kazanır... Hadîsin aslı zayıftır. Başka bir tarîkten rivâyet edilmekle güçlenmiş ve hasen derecesine yükselmiştir. Bu mertebeyi elde etmesi bu destekle kâimdir. Eğer bu olmaz ise hadîsin zayıf olma özelliği devam edecek, dolayısıyla da kendisiyle ihticâc edilemeyeceği durumu da devam etmiş olacaktır.”⁴³

el-Bennâ, sahîh hadîslerde olduğu gibi hasen hadîslerin de dereceleri olduğunu en üst derecede **sihhati kabul edilmiş olanların** yer aldığını zikretmiştir. Behz b. Hâkim’in, babası yoluyla dedesinden naklettiği; Amr b. Şuayb’ın, babası yoluyla dedesinden naklettiği; Muhammed b. İshâk’ın, Âsım b. Ömer’den, onun da Câbir’den ve benzeri yollardan

³⁷ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 38.

³⁸ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 38.

³⁹ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 39.

⁴⁰ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 39.

⁴¹ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 39.

⁴² Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 39.

⁴³ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 40.

nakledilen hadîsler olduğunu, bunların ise sahîh hadîslerin en alt derecesini teşkil ettiğini zikretmiştir.⁴⁴

5.3.1.3.Zayıf Hadîs

Hasan el-Bennâ, zayıf hadîsin hadîs âlimlerine göre iki kısma ayrıldığını, hadîsin zayıflık derecesinin, amel etmeye mâni olmadığını ve bu tanımın et-Tirmizî'nin (ö. 279/892) ıstılahındaki hasen hadîse benzediğini vurgulamıştır.⁴⁵

el-Bennâ, ikinci tip zayıf hadîsin, zayıflık derecesinin onunla amel etmemeyi gerektirdiğini, bunun ise hüküm bina edilemeyecek derecede zayıf olduğunu zikretmiştir.⁴⁶

6.Hadîslerin Gelecek Nesillere Nakledilme Yollarına (Tahammu'l-Hadîs)

Hasan el-Bennâ: "Hadîsin sıhhatinin tespitinde râvîlerin adâlet ve zabt durumlarının açıklanmasına nasıl ihtimam gösterildiyse talebenin de hocasından, hadîsi hangi yolla aldığına da bir o kadar ihtimam gösterilmiştir. Hadîslerin alınma yolları üslup ve derece olarak birbirinden farklıdır."⁴⁷ ifadesini kullanmış, hadîsleri rivâyet eden şeyhten talebelerinin hadîs alma yolları (**tahammu'l-hadîs**) olarak ifade edilen metotları **Çeşitleri ve Dereceleri** başlığı altında zikretmiştir.

1.Kitâbe: Hocanın, ezberden veya yazılı bir metinden okuyarak veya imlâ etmek suretiyle rivâyet ettiği hadîsin, bizzat hocanın ağzından işitilmesidir.⁴⁸

2.Arz: Talebenin, hocasına hadîsleri arz edip okumasıdır.⁴⁹

3.Semâ, Talebenin, başkasının okuduğu hadîsleri dinlemek suretiyle hocasından almasıdır.⁵⁰

4.İcâzet: Hocanın, öğrencisine hadîslerini ihtiva eden kitabını (asıl) rivâyet etmesine icâzet vererek elden vermesidir ya da asılla mukâbelesi yapılmış nüshayı (**fer'**) ona verip: "Bunları, benden rivâyetine icâzet veriyorum." demesidir: Tâlibe, rivâyetlerini vermeksizin rivâyet izni vermesidir. Bunun birçok çeşidi vardır ve ayrıntıları ilgili kitaplardadır.⁵¹

5.Münâvele: Şeyhin, tâlibe rivâyet izni vermeksizin hadîslerini elden vermedir. (Hadîslerini ihtiva eden) kitabı elden verirken: "Bunlar, benden işittiklerin" demekle yetinir. "**Benden**

⁴⁴ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 40.

⁴⁵ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 38.

⁴⁶ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 38.

⁴⁷ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 5.

⁴⁸ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 6.

⁴⁹ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 6.

⁵⁰ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 6.

⁵¹ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 6.

rivâyet et” veya “**Rivâyet etmene izin verdim**” demez.” Denmiştir ki: “Bu yollar verilen hadislerin rivâyeti, câizdir. Ancak hadisçilere göre sahîh olan görüş, câiz olmadığıdır.⁵²

6.İ'lâm (bildirme): Kendisinden rivâyet edilmesine izin vermeksizin: “**Bu kitap, benim mesmûâtımdır. (semâ' yoluyla aldığım hadislerdir).**” Demesi gibidir.⁵³

7.Vasiyet: Ölmek veya seyahate çıkmak üzere olan hocanın, (rivâyet ettiği hadisleri ihtiva eden) kitabını, öğrencilerden birine vasiyet ederek bırakmasıdır.⁵⁴

8.Vicâde (bulmak): Bir râvînin, kendisinden hadis işitmediği (semâ etmediği) veya icâzet almadığı tanınmış bir hadis hocasının hadisini veya şeyhin yazısıyla yazılmış bir kitabı ele geçirmesidir. Bunu yapan: “**Falanın hattıyla okudum veya buldum.**” Der. Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *el-Müsned*'inde⁵⁵ bu türden yani oğlunun (Abdullah) (ö. 290/ 903)⁵⁶ kendisinden vicâde yoluyla rivâyetleri çoktur. İmâm Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî (ö. 676/1277), “Çoğunluk vicâdeyle amel etmeyi câiz görmemekle beraber bazısı da (hattın müellife âdiyetinde) bir şüphe yoksa bu rivâyetle amel etmenin vâcib olduğunu belirterek: “Doğru olan budur ve geç devirlerde de başka çıkar yol yoktur.” demiştir.⁵⁷

Sonuç

Yahya Yaşar tarafından tercüme edilip Beyan yayınları tarafından neşredilen Hasan el-Bennâ'nın *Hadis Risâlesi*, bir risâleden daha ziyade Türkiye'de akademik anlamda ilk yazılan Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT'in (ö. 1432/2011) *Hadîs Usûlü* adlı eserinin hadîs, sünnet, tahammulü'l-hadîs, mütevâtir, kudsi, sahîh, hasen, zayıf hadîs istihlaları gibi konuların, bir özeti mahiyetindedir. Hocamız da zaten bu eseri, el-Hâkimen-Nisâbü'rî'nin (ö. 405/1014), *Ma'rîfetu Ulûmi'l-Hadîs'i*, el-Hatîb el-Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) *el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye'si* ve İbnu's-Salâh eş-Şehrezûrî'nin (ö. 643/1245), *el-Mukaddime (Ulûmu'l-Hadîs)*⁵⁸ gibi meşhûr Hadîs Usûlü âlimlerinin eserlerinden istifade ederek yazdığı için klasik hadîs usûllerinin kısa bir özeti mahiyetindedir.

⁵² Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 7

⁵³ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 7.

⁵⁴ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 7.

⁵⁵ Ülkemizde Çağrı ve Sahnûn tarafından *el-Kutubu's-Sitte ve Şurûhu* adıyla 1981 ve 1992 yılları arasında 2 defa neşredilmiştir.

⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, meşhûr eseri *el-Müsned*'i önce özel olarak Abdullah'a okumuştur. Abdullah, *el-Musned*'de, “Babam dedi ki” (أبي قال) diye naklettiği her hadisi babasından en az iki üç defa dinlemiş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca başkalarının sormadığı hususları babasına sorup öğrenmiş ve ondan *ez-Zuhd* adlı eserini, *en-Nâsih ve'l-Mensûh*, *et-Târîh*, *Hadîsu Şu'be*, *Cevâbatu'l-Kur'ân* ve el-Menâsik gibi kitapları okumuştur. Selahattin Polat, “Abdullah b. Ahmed b. Hanbel” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988: I, 81.

⁵⁷ Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, 7-8

⁵⁸ İbnu's-Salâh eş-Şehrezûrî, *el-Mukaddime (Ulûmu'l-Hadîs)* (tah. Nûruddîn İtr), Dâru'l-Fikr, Dimaşk, 1986.

el-Bennâ, mütevâtir, kudsî ve âhâd (Nebevî) (sahîh, hasen, zayıf) hadîslerin tanımlarını klasik Hadîs Usûlleri'nden kaynak zikretmeksizin nakletmiştir. Bu ıstılahlara herhangi bir tenkit getirmedığı gibi farklı ıstılah tanımları da yapmamıştır.

el-Bennâ'nın, *Hadîs Risâlesi*, Hadîs İlimlerini ve ıstılahlarını genel hatlarıyla kolay bir şekilde öğrenmek isteyenlere başlangıç seviyesinde bilgiler vermiştir.

el-Bennâ'nın, *Hadîs Risâlesi*'ni okuyan bir kişi hadîs metinlerinin hangi merhalelerden geçtiğini rahatlıkla anlayabilir. Bu açıdan *Hadîs Risâlesi* vüs'ati küçük lakin faydalı bilgilere ihtiva eden bir eserdir. Hadîs ilmini sevdirek öğreten bir kitap mahiyetindedir.

Kaynaklar

Erul, Bünyamin, "Koçyiğit Talat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2019. Ek II (3. Gözden Geçirilmiş Basım), 73.

Hasan el-Bennâ, *Hadîs Risâlesi*, (terc. Yahya Yaşar), Beyan Yayınları, İstanbul, 2018.

el-Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali, *el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye*, 2. Baskı, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1986.

İbnu's-Salâh Ebû Amr Osmân b. Abdirrahmân eş-Şehrezûrî, *el-Mukaddime (Ulûmu'l-Hadîs)* (tah. Nûruddîn İtr), Dâru'l-Fikr, Dımaşk, 1986.

İbrâhîm el-Beyyûmî Gânim, "Hasan el-Bennâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997. XVI, 307-310.

Işık, Mustafa, "Sebebu Zikri'l-Hadîs Bağlamında "Men Kezebe Aleyye" Örneği, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014/1, 7-32.

Köycü, Erdoğan, *Men Kezebe Hadisi Üzerine Bir Araştırma*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2013.

Köycü, Erdoğan, "İhvânı Muslimîn Teşkilatının Bânisi Hasanel-Bennâ'nın Hadîs Risâlesi, Üzerine Bir Değerlendirme", 17. Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi, PDF Yayın, 2023. 1109-1121.

Köycü, Erdoğan, "Prof. Dr. Talat Koçyiğit'in Hadîs Usûlü Eserinde Yer Alan "Hadîs ve Sünnet" Bölümü Üzerine Bazı Mülâhazalar", 12. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı, ts., IX, 3423-3439.

Kuzudişli, Bekir, "Bölgelere Göre Men Kezebe 'Aleyye... Hadîsinin Rivâyet Seyri", *Hadîs Tetkikleri Dergisi*, 2008, 6/1: 71-110.

Muslim b. el-Haccâc, *el-Câmiu's-Sahîh*, 2. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *Erbeûnu'n-Nevevîyye*, (terc. Babanzâde Ahmed Naim), (neşr: Asım Cüneyd Köksal ve Ayşe Güler), Ketebe Yayınları, İstanbul, 2022.

en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *et-Takrîb ve't-Teysîr li Ma'rifeti Suneni'l-Beşîr ve'n-Nezîr*, Mütercim Yayınları, İstanbul, 2018.

en-Nîsâbü'rî, el-Hâkim Ebû Abdullah, *Ma'rifetu Ulûmi'l-Hadîs*, Mektebetu'l-Mutenebbî, Kahire, ts.

es-Suyûtî, Celâluddîn Ebû'l-Fazl Abdurrirrahmân, *Tedrîbu'r-Râvî fî Şerhi Takrîbi'n-Nevevî*, (tah. İrfân el-Aşşâ' Hassûne), Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1993. 31-516.

Ünal, İsmail Hakkı, "Sââtî, Ahmed b. Abdirrahmân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008: XXX, 326-327.

Yavuzılmaz, Yusuf, *Müslüman Kardeşler Hareketi Kurucu Lideri Hasan el-Bennâ*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2020. 4-115.